

เพศสถานะของแรงงานข้ามชาติในสังคมปิตาธิปไตย

Gender Status of Migrant Workers in a Patriarchal Society

อมรรัตน์ มุสิกะโรจน์^{1*} และ ตรีศิลป์ บุญขจร¹

Amonrat Musikarot^{1*} and Trisilpa Boonkhachorn¹

Received: 28 May 2024

Revised: 4 December 2024

Accepted: 9 December 2024

Abstract

This is an article on the gender status of migrant workers living in a patriarchal society. The objective is to analyze the gender status of diaspora people in contemporary stories and Thai films in the context of globalization 2011 - 2021, using information from fiction, including 39 short stories, four novels, and six films, totaling 49 texts.

A study of the aforementioned literary texts found that gender status in contemporary narratives is differentiated between males and females. The representation of the male diaspora or migrant workers are oppressed due to their status as a diaspora, diasporic individuals, encountering difficulties such as ethnic discrimination, wage suppression, and cruelty. Meanwhile, female diaspora has an inferior gender status to that of men. They are oppressed in two layers, namely, firstly, being oppressed as a diaspora, and the second is being oppressed as a female. Such studies reveal the power relations between men and women in the workforce, which are related to economic, political, social, and cultural factors in a time-changing context.

Keywords: *Gender, Migrant Workers, Patriarchy*

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: amonrat2018a@gmail.com)

บทคัดย่อ

บทความเพศสถานะของแรงงานข้ามชาติในสังคมปิตาธิปไตย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เพศสถานะของคนพลัดถิ่นในเรื่องเล่าร่วมสมัยและภาพยนตร์ไทยในบริบทโลกาภิวัตน์ พ.ศ. 2554 - 2564 โดยใช้ข้อมูลจากบันเทิงคดี ได้แก่ เรื่องสั้น รวม 39 เรื่อง นวนิยาย 4 เรื่อง ภาพยนตร์ 6 เรื่อง รวมทั้งหมด 49 ตัวบท

การศึกษาตัวบทของวรรณกรรมดังกล่าวพบว่า เพศสถานะในเรื่องเล่าร่วมสมัยมีความแตกต่างระหว่างเพศชายกับเพศหญิง โดยภาพแทนของคนพลัดถิ่นหรือแรงงานข้ามชาติเพศชายจะถูกกดขี่ในฐานะคนพลัดถิ่น เช่น เหยียดทางชาติพันธุ์ กตค่าแรง ทารุณกรรม เป็นต้น ขณะที่คนพลัดถิ่นหญิงจะมีสถานภาพทางเพศด้อยกว่าชาย เพศหญิงถูกกดขี่สองชั้น ได้แก่ ประการที่หนึ่ง คือ การถูกกดขี่ในฐานะที่เป็นคนพลัดถิ่น ประการที่สอง คือ การถูกกดขี่ในฐานะเพศหญิง การศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เพศชายมีต่อเพศหญิงในวงการแรงงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ในบริบทยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: เพศสถานะ, แรงงานข้ามชาติ, ปิตาธิปไตย

บทนำ

เรื่องสั้น นวนิยาย และภาพยนตร์ช่วง พ.ศ. 2011 - 2021 เล่าเรื่องของแรงงานข้ามชาติซึ่งถูกกระบวนขับเคลื่อนทำให้คนกลายเป็นสินค้าที่มีชีวิต ซื้อขาย ส่งต่อ และหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดตลาดแรงงานของประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่รองรับคนพลัดถิ่นแหล่งใหญ่ของอาเซียน สะท้อนสถานภาพทางเพศของแรงงานข้ามชาติหลายประการ เช่น การที่นักเขียนนำเสนอภาพของคนพลัดถิ่นหญิงและเพศชายในลักษณะที่แตกต่างกัน โดยคนพลัดถิ่นเพศชายถูกกดขี่ในสถานภาพของการเป็นคนพลัดถิ่นหรือความแตกต่างด้านชาติพันธุ์ ในขณะที่เพศหญิงถูกกดขี่สองชั้น กล่าวคือ การกดขี่ชั้นแรก คือ การถูกกดขี่ในฐานะที่เป็นคนพลัดถิ่น ส่วนการกดขี่ชั้นที่สอง คือ การถูกกดขี่ ถูกทารุณกรรมในสถานภาพทางเพศหญิง นอกจากนี้พบว่า คนพลัดถิ่นเพศหญิงถูกกดขี่โดยชาติพันธุ์เดียวกันและต่างชาติพันธุ์ ชะตากรรมของเพศหญิงจึงมักพบจุดจบด้วยการข่มขู่ กรรโชก ทำร้ายร่างกายด้วยความรุนแรง ข่มขืน และฆาตกรรม และจุดจบของคนพลัดถิ่นเหล่านี้ในชะตากรรมเดียวกัน นั่นคือ ความตาย (Santasombat, 2008; Jinaphan, 2014) จากมิติของการสะท้อนสถานภาพทางเพศนั้น แสดงให้เห็นระบบโครงสร้างของสังคมปิตาธิปไตย หรือชายเป็นใหญ่ที่เต็มไปด้วยกดขี่ข่มเหง ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง ส่งผลให้ผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย

จากการศึกษาพบว่า อาชีพเป็นส่วนหนึ่งของการถูกแบ่งแยกด้วยเพศสถานะ (Gender Status) ระหว่างชายและหญิง เช่น หากเป็นเพศชายมักทำอาชีพรับจ้าง ขณะที่เพศหญิงนอกจากอาชีพรับจ้างหรือแรงงานประเภทต่าง ๆ แล้วยังถูกนำไปขายเป็นสินค้าและบริการทางเพศ เรื่องเล่าร่วมสมัยจึงเป็นพื้นที่ที่สะท้อนปัญหาของแรงงานข้ามชาติและคนพลัดถิ่นจำนวนมาก ดังตัวอย่างจากตัวบทวรรณกรรมของ วิภาส สีทอง, จเด็จ กำจรเดช, และ สาคร พูลสุข (Srithong, Kamjorndet, & Poolsuk, 2020) เป็นต้น

ผู้เขียนนำเสนอให้แรงงานสตรีมักถูกกดขี่ค่าแรงจากนายจ้าง ดังตัวอย่างในเรื่อง ชันดำ ในรวมเรื่องสั้นชุด คนธรรมดาแห่งเทือกเขาบรรทัด ของ ทรงวุฒิ อินเรือง (Inruang, 2019) เรื่องแมงไม่มีสัญชาติ ในรวมเรื่องสั้นไร้สัญชาติ และตัวละครอื่น ๆ ของบัญชา อ่อนดี (Ondee, 2020) เป็นต้น เรื่องสั้นข้างต้นเป็นตัวอย่างที่เสนอประเด็นสำคัญคือ การถูกล่วงละเมิดทางเพศจากนายจ้างและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตั้งแต่การเดินทางข้ามตะเข็บชายแดนเข้ามาจนถึงการเป็นแรงงาน จึงอาจกล่าวได้ว่าประเด็นด้านเพศสถานะมีความเกี่ยวข้องกับการถูกกดขี่ทารุณ ซึ่งอาจเกิดขึ้นมาจากโครงสร้างทางสังคม

ผู้ศึกษาเห็นว่า เรื่องเล่าร่วมสมัยในบริบทโลกาภิวัตน์มีจุดยืนเดียวกันคือ การสร้างความสมจริงของตัวละครโดยทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนชะตากรรมของคนพลัดถิ่นเพศหญิงและคนพลัดถิ่นเพศชายมีลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งการละเมิดสิทธิของแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ ปรากฏให้เห็นจนสร้างความอ่อนไหว และความสะเทือนใจแก่ผู้อ่าน เสมือนการผลิตซ้ำกรอบแนวคิดปิตาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เพศสถานะของแรงงานข้ามชาติในสังคมปิตาธิปไตยที่ปรากฏในเรื่องเล่าร่วมสมัยและภาพยนตร์ไทยในบริบทโลกาภิวัตน์ พ.ศ. 2554 - 2564

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยเรื่อง “อุปลักษณะและภาพแทนคนพลัดถิ่นในเรื่องเล่าร่วมสมัยและภาพยนตร์ไทยในบริบทโลกาภิวัตน์” โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. คนพลัดถิ่น (Diaspora) หมายถึง คนที่ย้ายถิ่นไปอยู่ในพื้นที่ที่มีเชื้อบ้านเกิดและชุมชนดั้งเดิมของตัวเอง คนเหล่านี้อาจจะมีเหตุผลทางประวัติศาสตร์ การเมือง สงคราม ความขัดแย้ง การค้าขาย และเศรษฐกิจ หากพิจารณาบริบทการพลัดถิ่นแบบหลังสมัยใหม่หรือ “กระบวนทัศน์คนพลัดถิ่นสมัยใหม่” (Modern Diaspora Paradigm) (Kant, 1784 cited in Phongsiri & Thongyu, 2013) เช่น การอพยพจากประเทศด้อยพัฒนาไปสู่ประเทศพัฒนาเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น การอพยพมาในฐานะแรงงานข้ามชาติ ลี้ภัย ตลอดจนการตกเป็นเหยื่อของกลุ่มขบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับบริบทโลกาภิวัตน์ โดยในงานวิจัยนี้ หมายถึง คนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติ คนต่างด้าว และแรงงานข้ามชาติหรือแรงงานต่างด้าว จึงขออนุญาตศัพท์ ดังนี้

1.1 คนไร้รัฐ (Stateless Persons) หมายถึง คนที่ไม่ถูกบันทึกการบุคคลในทะเบียนราษฎรของรัฐใดเลยบนโลก (Saisoonthorn cited in Bunrat, 2017)

1.2 คนไร้สัญชาติ (Nationality Less Persons) หมายถึง คนที่ไม่ได้รับการบันทึกในสถานะของคนที่มีสัญชาติของรัฐใดบนโลก กล่าวคือ ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนชาติของรัฐใดเลย (Saisoonthorn cited in Bunrat, 2017)

1.3 คนต่างด้าว (Aliens) หมายถึง บุคคลธรรมดาซึ่งไม่มีสัญชาติไทย ตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องไร้สัญชาติ มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522

1.4 แรงงานข้ามชาติ หรือ แรงงานต่างด้าว (Migrant Workers) หมายถึง บุคคลซึ่งถูกว่าจ้างให้ทำงาน กำลังถูกว่าจ้างหรือเคยถูกว่าจ้างทำงานโดยได้รับค่าตอบแทนในรัฐที่ตนไม่ได้เป็นคนของชาตินั้น (องค์การสหประชาชาติ, มาตรา 2 และ อนุสัญญาฉบับที่ 97 ว่าด้วยการอพยพเพื่อการทำงาน ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2492 มาตรา 11) กล่าวคือ แรงงานที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากประเทศหนึ่งสู่อีกประเทศหนึ่ง ซึ่งเกิดจากระบบเศรษฐกิจ “ทุนนิยมโลกาภิวัตน์” ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย

2. สถานะเพศ (Gender) หรือ เพศสภาพ หมายถึง ลักษณะต่าง ๆ ที่บ่งบอกความเป็นชาย (Masculinity) และความเป็นหญิง (Femininity) ซึ่งอาจหมายถึง เพศทางชีววิทยา เช่น เพศชาย เพศหญิง เพศกำกวม หรือโครงสร้างทางสังคมที่อาศัยความเป็นเพศ เช่น บทบาทประจำเพศ และบทบาททางสังคมด้านอื่น ๆ หรืออัตลักษณ์ทางเพศ หรือเพศเอกลักษณ์ (Gender Identity)

3. ภาพแทน (Representations) หมายถึง ผลผลิตความหมายของสิ่งที่คิด (Concept) ในสมองผ่านภาษา เป็นการเชื่อมโยงระหว่างความคิดและภาษา ซึ่งทำให้สามารถอ้างอิงถึงโลกวัตถุจริง ๆ ผู้คน เหตุการณ์ หรือจินตนาการถึงโลกสมมติ ผู้คน และเหตุการณ์สมมติได้ การสร้างภาพแทนนั้นสามารถสะท้อนการนำเสนอภาพของตัวละคร

โดยจุดยืนในการเล่าเรื่องที่นำเสนอโดยใช้อุปลักษณ์ความเป็นคนพลัดถิ่นในวรรณกรรมยุคโลกาภิวัตน์ ในงานวิจัย “อุปลักษณ์และภาพแทนคนพลัดถิ่นในเรื่องเล่าร่วมสมัยและภาพยนตร์ไทยในบริบทโลกาภิวัตน์” นำแนวคิดการศึกษาภาพแทนของ Hall (1997) มาใช้ศึกษาภาพแทนเกี่ยวกับ “คนพลัดถิ่น” ในวรรณกรรมไทยในบริบทโลกาภิวัตน์ เพื่อทำความเข้าใจความคิดและทัศนคติเกี่ยวกับคนพลัดถิ่นของคนไทยที่ปรากฏในวรรณกรรม ตลอดจนภาพแทนของคนพลัดถิ่นที่ถูกกำหนดด้วยบริบทต่าง ๆ ของสังคมไทย ได้แก่ นโยบายรัฐ เศรษฐกิจ และการเมือง

4. ปิตาธิปไตย (Patriarchy) หรือแนวคิดชายเป็นใหญ่ กำหนดบรรทัดฐานว่า ผู้ชายคือศูนย์กลางของสังคมมนุษย์ และแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างชายหญิงเป็นสองขั้ว โดยระบุว่า ผู้ชายเป็นเพศที่เข้มแข็ง มีเหตุผล เป็นผู้นำ ส่วนผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ใช้อารมณ์ มีหน้าที่เลี้ยงลูก เพศหญิงจึงต้องถูกจำกัดบทบาทเอาไว้ตามที่ผู้ชายต้องการ (Jaimteeranat, 2011 cited in Phuonsom, 2020)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาประเด็นเพศสถานะของคนพลัดถิ่นในประเทศไทยที่ปรากฏในเรื่องเล่าร่วมสมัยและภาพยนตร์ไทยช่วง พ.ศ. 2554 - 2564 โดยใช้ตัวบท ได้แก่ เรื่องสั้น รวม 39 เรื่อง นวนิยาย 4 เรื่อง ภาพยนตร์ 6 เรื่อง รวมทั้งหมด 49 ตัวบท

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บรวบรวมข้อมูลข้อมูลเรื่องเล่าร่วมสมัยของไทยประเภทเรื่องสั้น นวนิยาย และภาพยนตร์ช่วง พ.ศ. 2554 - 2564
3. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบความแตกต่างของสถานภาพคนพลัดถิ่นหญิง ชาย ในเรื่องเล่าร่วมสมัยของไทย
4. นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนา

ผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องเล่าร่วมสมัยและภาพยนตร์ไทยช่วง พ.ศ. 2554 - 2564 นำเสนอประเด็นเพศสถานะ ได้แก่ สถานภาพของเพศหญิงที่ด้อยกว่าชายในสังคมปิตาธิปไตย และการถูกข่มเหงทางเพศจากแรงงานชาติพันธุ์เดียวกัน

1. สถานภาพเพศหญิงที่ด้อยกว่าชายในสังคมปิตาธิปไตย

1.1 สถานภาพทางอาชีพของแรงงานชายและหญิง

1.1.1 อาชีพของแรงงานชาย

อาชีพลูกเรือหรือแรงงานประมง เป็นอาชีพหนึ่งที่แรงงานพลัดถิ่นชายถูกซื้อเข้ามา คนเหล่านี้ถูกตีราคาเป็นสินค้าหรือผี เพื่อลดทอนสถานะความเป็นมนุษย์ การถูกทรมาน ในวรรณกรรมเรื่อง “นักสืบอากุม” ของ จเด็จ กำจรเดช เช่น

“มันพากันเดินลงจากเรือ ที่นี่พอร่างของพวกมันถูกแสงจันทร์ เอ็งเคยดูหนังโจรสลัดไหม พอร่างมันถูกแสงจันทร์ เนื้อหนังที่เห็นก็กลายเป็นกระดูกทั้งหมด นั่นกลายเป็นกระดูกผีเดินได้ พวกมันไม่ใช่คน ข้านี้แหละนั่งมองมันทุกเดือน สงสัยว่ามันคืออะไร กว่าที่จะเข้าใจ ไอ้เรือผีลำนั่นมันชั่วร้ายเดิมเหมือนที่มันเคยเกิดเมื่อสามสิบสี่ปีก่อน วิญญาณหลงทาง พวกมันไม่ได้ตั้งใจหลอกหลอนคน ไม่รู้ทางไป”

(Kamjorndet, 2019)

“...สาวบอกว่า คนพวกนี้ถูกส่งมามากมายที่รีสอร์ทของผู้ใหญ่ มาถูกกักขังอย่างแร้นแค้น ผู้ใหญ่เป็นพวกค้ายมนุษย์ข้ามชาติ แกร่อล่ำเสียงคนพวกนี้ไปที่อื่น พวกนี้ตายกันบ่อย แต่ผู้ใหญ่มีวิธีกำจัดซากศพ...”

(Kamjorndet, 2019)

จะเห็นได้ว่า Kamjorndet (2019) ใช้คำว่า “ผีและวิญญาณหลงทาง” ในความหมายแฝง (Connotation) ซึ่งหมายถึง คนพลัดถิ่นชาวโรฮีนจาที่ข้ามแดนมาทางเรือประมง คนเหล่านี้มุ่งหวังแสวงหาชีวิตใหม่แต่กลับพบจุดจบคือความตาย นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกระบวนการค้ามนุษย์ อำนาจอรัฐ องค์กรท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องในมิติการซื้อขายแรงงานโรฮีนจา การผ่านแดน และการเรียกรับผลประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

เรื่องสั้น “อยู่ข้างล่างกว้างได้ข้างเอา” ซึ่งเป็นหนึ่งในเรื่องสั้นที่ถูกตีพิมพ์ลง “คืนปีเสือและเรื่องเล่าของสัตว์อื่น ๆ” ของ จเด็จ กำจรเดช กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ความสัมพันธ์ของคนพลัดถิ่นที่เข้ามาในประเทศไทยและอยู่กินกับหญิงสาวชาติพันธุ์อื่น ๆ ดังข้อความ

“เจ้าของเดิมสร้างบ้านอยู่หน้าโรงงานแถมตายลงแล้วไม่มีใครรับช่วงต่อ งานแรกของพ่อคือไปเจรจาซื้อโรงงานทำสัญญาอะไรต่าง ๆ แล้วเดินหน้าผลิตเครื่องจักรเก่า ๆ ค่ำรามลั่น ขณะที่ลึงสองสามตัวคอยตรวจดูว่ามีอะไรแปลกปลอมอยู่ในสายพานเปลือกมะพร้าว”

(Kamjorndet, 2020b)

ผู้เขียนให้บุคลิกของตัวละครพลัดถิ่นขยันขันแข็ง ใช้แรงงานอย่างหนักสวนทางกับค่าแรงที่ได้ นอกจากนี้พบว่า นักเขียนใช้คำว่า วิญญาณ ผี หรือลึง แทนตัวละครพลัดถิ่นหรือแรงงานข้ามชาติ คำเหล่านี้ล้วนลดทอนความเป็นพลเมือง แบ่งแยก และผลักไปสู่ความเป็นอื่น (Otherness) เข้าไม่ถึงสวัสดิการ และไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานนั่นเอง

อาชีพรีดยาง เป็นอาชีพรับจ้างในเรื่องสั้น “คล้ายว่าเริ่มจากฝน” มาจากรวมเรื่องสั้น “แดดเขาร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ” ของ จเด็จ กำจรเดช ดังข้อความ

“ถ้าเถ้าแก่สวนยางฝั่งนี้ จะใช้บริการจ้างลูกกุลีที่ข้ามมาจากฝั่งโน้น เพราะแรงงานต่างด้าวค่าจ้างถูก แรงงานเหล่านั้นมักถูกเรียกว่าพม่า”

(Kamjorndet, 2020a)

เรื่องสั้น “นักตกปลา (ลึกลงไปได้กระแสน้ำ)” ในรวมเรื่องสั้น “ในโลกเล่า: In The World of Narrative” ของ วัฒน์ ยวงแก้ว ผู้เขียนเล่าเรื่องการต่อสู้ของแรงงานพลัดถิ่นที่มาทำงานเป็นลูกจ้างในสวนยางคือรับจ้างกรีดยาง เช่น

“หลังจากกรีดและนำน้ำยางไปขายแล้ว ก็จะออกไปรับจ้างเก็บน้ำยาง รีดเป็นแผ่น ให้กับสวนยางๆ อีกแปลงหนึ่งที่ยังขายยางแผ่น กลับมาอีกทีก็ใกล้เที่ยง”

(Yuangkaew, 2019)

ตัวละครเอก กร อยู่กินกับ น้ำ สาวชาวไทยที่ตัดสินใจออกจากรั้วมหาวิทยาลัยมาอยู่กินกับแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานก่อสร้างและพบรักกัน จนได้ตกลงหมั้นตามกันมาและมาทำงานในสวนยางกร เป็นลูกจ้างกรีดยาง ส่วนน้ำช่วยงานกรอยู่ที่บ้าน และช่วยงานที่ร้านค้าของนายจ้าง ความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ ทำให้สองคนเริ่มทะเลาะและมีปากเสียงกัน กรตัดพ้อว่าตนเองเป็นเพียงแรงงานต่างด้าวคนหนึ่งไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียงใด ๆ และไม่มีอำนาจต่อรอง เรื่องสั้นดังกล่าวทำให้เห็นว่าความขัดแย้งภายในครอบครัวที่เกิดขึ้นระหว่างแรงงานต่างด้าวกับผู้หญิงไทย เมื่ออยู่กินกันฉันสามีภรรยา ย่อมมีปัญหาเกิดขึ้นในหลายด้าน เช่น ความแตกต่างด้านสัญชาติ ฐานะและความเป็นอยู่ ตัวละครเอกอย่างกร จึงได้แสดงพฤติกรรมและคำพูดเชิงตัดพ้อตลอดเวลา จุดจบของตัวละครเอกคือ หายสาบสูญไปอย่างไร้ร่องรอย

อาชีพรับจ้าง เป็นอาชีพนิยมที่แรงงานข้ามชาตินิยมในประเทศไทย จากเรื่องสั้น “คืนที่อาลีถูกล่า” ในรวมเรื่องสั้น “สเปโรโซนาตา” ของ รมณ กมลนาวิน พบว่า อาชีพลูกจ้างเป็นอาชีพหนึ่งที่ถูกกดขี่ จนทำให้ภาพของแรงงานพลัดถิ่นคืออาชญากร ดังข้อความ

“อาลีเป็นลูกจ้างที่ขยันขันแข็งเกินเงินค่าแรงหลายเท่าตัว เขาส่งเงินเกือบทั้งหมดให้คนทางบ้าน โดยน้องชายของนายจ้างที่ไม่มีเวลาแม้จะกินข้าวเป็นธูระให้ อาลีเป็นเด็กพูดนับคำได้ ไม่มีเพื่อนวัยเดียวกัน ไม่ได้ใช้ชีวิตวัยสิบสี่ เข้าจรรดค่าอาลีอยู่แต่ในตลาด นั่งหลังแผงขายผลไม้ของพี่สาวเพื่อนของเพื่อน”

(Kamonnawin, 2021)

จากข้อความดังกล่าว อาลี เป็นแรงงานในแผงผลไม้ แต่เจ้าเจ้าของแผงเกิดความหึงหวง จนฆ่าหลานตัวเองและโยนความผิดให้อาลี เพราะรู้ว่าถึงอย่างไร ทุกคนในตลาดจะเชื่อเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างสนิทใจ ด้วยสาเหตุที่อาลีเป็นแรงงานพลัดถิ่น

อาชีพหมอผี เป็นอาชีพจากเรื่องสั้น “พื้นที่/ฉาก (ชีวิต)” ในรวมเรื่องสั้น “ในโลกเล่า: In the word of Narrative” ของ วัฒน์ ยวงแก้ว ได้เล่าเรื่องของกระแสนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ภาควิชาอยู่กินกับสามีชาวกัมพูชา ความสัมพันธ์ระหว่างภรรยาและสามีเป็นไปด้วยความระหองระแหง เนื่องจากความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ ประกอบกับสามีของเธอนั้นเป็นหมอผี ทำให้อยู่ใน

สังคมไทยด้วยความยากลำบาก นอกจากนี้คนไทยยังมีอคติกับสามีของเธอ เพราะคิดว่าการที่ภาคกับสามีนั้น เป็นเรื่องของการถูกทำเสน่ห์หรือถูกของ ของชาวต่างด้าว ดังข้อความ

“เธอเล่าว่าตอนนั้นทำงานอยู่ชลบุรี ส่วนเขาเป็นหมอผีชาวกัมพูชา เปิดสำนักอยู่ใกล้ ที่ทำงาน ถึงขั้นอัปลักขณ์ เตี้ย อ้วน ลงพุง ลักยันต์ทั้งตัว ตามจับเธอโดยให้ลูกศิษย์มาส่งดอกไม้ให้ทุกวัน”

(Yuangkaew, 2019)

จะเห็นได้ว่าผู้เขียนกำหนดบทบาทของตัวละครโดยให้สามีของภาพประกอบอาชีพ หมอผีและเปิดสำนักในเมืองไทย มิติของการสร้างอาชีพที่ตั้งอยู่บนการลงชาวบ้าน มีความแตกต่างกับ วรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ที่ตัวละครหรือแรงงานพลัดถิ่นส่วนใหญ่ขายแรงงานเพื่อแลกกับเงินเลี้ยงชีพ แต่หมอผี คนดังกล่าวเปิดสำนักไล่ผีและเป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้าน

อาชีพค้าขายสินค้า ในรวมเรื่องสั้น “สัตว์” ของ สุวิษานนท์ รัตนภิมล พบการ ถ่ายทอดเรื่องราวของคนพลัดถิ่นในเรื่องสั้นเรื่อง “โรติริอียา” ผู้เขียนได้กล่าวถึงอาชีพค้าขาย ดังข้อความ

“งูตัวนี้ผมขอซื้อเนอะ แลกกับหม้อที่ลุงเห็น น้าสามนี้ช่วยขึ้น “สามสิบบาท” ผมพูด “ไม่ใช่ ๆ ” ชายฟันดำปี๋พูด “สามร้อยบาท บ่แพง”

(Rattanapimon, 2017)

และ

“ผมขอซื้อเลย ลุงเอาหม้อกลับไป” ผมพูด “แต่ผมไม่เอางูนะ ลุงเอาไปปล่อยด้วย แล้วอย่าจับมันมาอีกล่ะ” ผมเดินกลับมายังรถ

(Rattanapimon, 2017)

ในเรื่องสั้น “คนขายโรตี่ที่ซื้ห่วยที่สุดในโลก” จากรวมเรื่องสั้นชุดรายฤดูกาล ราหุอม จันทร คนเฝ้าประตู ของ คล้อยปรีชา วิภาเวียน ซึ่งเป็นนามปากกาของ อาชญาสิริ ศรีสุวรรณ ดังข้อความ

“เขาเดินทางมาสู่ประเทศไทยพร้อมกับเพื่อนร่วมบ้านเกิดเมืองนอนอีกสองคน เริ่มต้นหาเลี้ยงชีพด้วยการขับมอเตอร์ไซด์ตระเวนขายผ้าในตัวเมืองลพบุรี เมื่อเห็นว่ารายได้ไม่ค่อยดีนัก ชายผิว เข้มอย่างกาแพไม่โล้นจึงเลิกขายของใช้แล้วมาขายของกินแทน”

(Srisuwan, 2016)

ในรวมเรื่องสั้น “สัตว์” พบการถ่ายทอดเรื่องราวของคนพลัดถิ่นในเรื่องสั้นเรื่อง “โรตโรฮิงยา” ผู้เขียนได้กล่าวถึง ชาวโรฮิงจาที่อพยพมาจากค่ายกักกันแถบอำเภอแม่สอดและชาวกะเหรี่ยง ที่มาอยู่ในหมู่บ้านคนไทย โดยโรฮิงจาประกอบอาชีพขายโรตี่ ส่วนกะเหรี่ยงจับปูขาย ผู้เขียนได้บรรยายลักษณะ และบุคลิกของตัวละคร “นุติณ” ชายขายโรตี่ ดังข้อความ

“ดำเหมือนหมีเลย ผมพูด เคี้ยวลาดนะ รู้ว่ารถกำลังมาก็หยุดเข้าร่วมเลย เข้าร่วมเปิดร้านว่านั่นเถอะ แด่คมันร้อนนี่นะ เผาทุกอย่างให้ดำได้ ผิวหนังคนจะเหลืออะไร ดำเหลือแต่ตาจริง ๆ นะ ที่เห็นขาว ๆ ถ้าตาดำด้วยคงไม่ใช่คนแล้ว”

(Rattanapimon, 2017)

และนอกจากนี้ยังพบว่า มีการบรรยายลักษณะความคล่องแคล่วของพ่อค้าโรตี่ เช่น

“ผมยืนมองนิ้วมือดำ ๆ น้ำมันเยิ้มเคลื่อนไปมาอย่างคล่องแคล่ว ยึดติ่งแป้งบาง ๆ แล้วคลี่สะบัดอย่างชำนาญ”

(Rattanapimon, 2017)

ในเรื่องสั้น “เข้าอาทิตย์ที่แสนเศร้า” จากรวมเรื่องสั้นชุดสเปโรโซนาตา ของ รณกมลนาวิณ ให้ “ผม” เป็นตัวแทนการเล่าเรื่องของคนพลัดถิ่น คือ มาลิก เรห์มาน แซกขายโรตี่ชาวปากีสถานที่ขายบนรถเข็น แต่ต่อมาก็ถูกจับและส่งกลับประเทศ ดังข้อความ

“จะเรียกว่าร้านคงไม่ถูก เป็นเพียงรถเข็นเล็ก ๆ จอดเทียบริมทางเท้าเท่านั้น เจ้าของร้านก้มมองแผ่นแป้งโรตี่ที่กำลังเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอร่ามในน้ำมันร้อนจัด ครู่หนึ่งเขาเงยขึ้นมองแล้วยิ้มให้”

(Kamonnawin, 2021)

การบรรยายภาพคนขายโรตี่ทำให้เห็นพื้นที่ของการค้า และพ่อค้าที่ขยันขันแข็ง การต่อสู้และเสี่ยงต่อการถูกจับส่งกลับประเทศในหลายครั้ง และครั้งสุดท้ายมาลิกถูกจับ มุ่ยซึ่งเป็นเพื่อนของมาลิก เสียใจที่ช่วยใครไม่ได้ มุ่ยบรรเลงไวโอลินริมน้ำก่อนตัดสินใจกระโดดลงไป ผมกระโดดตาม เวลารุ่งสาง ผมและมุ่ยยืนดูร่างของตนที่ถูกยกขึ้นมา การบรรยายภาพให้วิญญาณออกจากร่างแล้วยืนมองร่างตัวเองของคนพลัดถิ่นเป็นการแสดงความรู้สึกสิ้นหวัง หดหนทาง และร้าวราน

ขณะที่เรื่อง “คนขายโรตี่ที่ขี้เหร่ที่สุดในโลก” ของ คล้อยปริษา วิภาเวียน ภาพของคนขายโรตี่ชาวโรฮิงญาที่มีฝีมือในการสะบัดแป้งโรตี่จนเชี่ยวชาญช่วยดึงดูดให้ลูกค้าโรตี่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็น นักศึกษามหาวิทยาลัยสนใจและเป็นลูกค้าประจำ ดังข้อความ

“พอได้เห็นชายผิวเข้มดำขลับยืนง่วนอยู่กับรถเข็น สะบัดแผ่นแป้งพลิกพลิ้วจน
คล่องมือก่อนจะนำลงทอดน้ำมันเหลืองร้อน ๆ ทำให้ผมปรารถนาชวนคุย และพยายามถามโน่นถามนี่ทุกครั้ง
ไปซื้อโรตีสี่”

(Srisuwan, 2016)

จะเห็นว่า การขายโรตีสี่ของชาวโรฮีนจาไม่ได้เป็นแค่อาชีพที่เลี้ยงตัวให้รอด แต่เป็น
เรื่องของ “การประกาศตัว” (Profess) ดังที่ Auguste Blanqui Ranciere (1999 cited in Charoensinolan,
2018) นักปฏิวัติชาวฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 19 กล่าวว่า อาชีพไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ว่า คือ งาน อย่างที่
ตรรกะของอำนาจเข้าใจ แต่อาชีพเป็นเรื่องของการประกาศตัว และนี่อาจเป็นที่มาของคำว่า อาชีพ ใน
ภาษาอังกฤษว่า Profession เอกลักษณะจึงเป็นเรื่องที่ต้องประกาศให้เห็นและได้ยืนยันอย่างเปิดเผย และทำให้เกิด
การยอมรับจากตรรกะของอำนาจ ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงโรฮีนจาในเรื่องสั้นจะไม่เพียงให้ความเข้าใจว่าเป็นคน
อพยพ คนตัวเหี้ยมเท่านั้น แต่หมายถึงคนขายโรตีสี่ในพื้นที่ชุมชน ตลาด หรือพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ สอดคล้องกับ
Jinaphan (2020) ที่ไม่ได้หมายถึงภาพของชาวโรฮีนจาที่ตัวดำ กลิ่นเหม็น น่ารังเกียจอย่างที่พบในวรรณกรรม
อื่น ๆ แต่วรรณกรรมดังกล่าวแสดงจุดเด่นของคนพลัดถิ่นอย่างโรฮีนจาที่ไม่ได้เป็นแรงงานอีกต่อไป แต่ยังมี
พื้นที่ของอาชีพอิสระ แม้ว่าในบางครั้งจะถูกจับส่งกลับประเทศ แต่คนเหล่านี้ยังหนีเข้ามาอีกครั้งจนได้

1.1.2 อาชีพของแรงงานหญิง

อาชีพรับจ้าง เป็นอาชีพที่คนพลัดถิ่นเพศหญิงจำนวนมากทำงานปรากฏในตัวอย่าง
เรื่องสั้น “ลิงภูเขา” ในรวมเรื่องสั้นลิงภูเขาและนกกระยางโง่ ๆ ตีพิมพ์อยู่ในนิตยสารเรื่องสั้นรายฤดูกาล Vol.
23 ตุลาคม - ธันวาคม 2563 “ลิงภูเขาและนกกระยางโง่ ๆ” ของ วิภาส สีทอง, จเด็จ กำจรเดช, และ สาคร พูลสุข
พบว่า การนำเสนอภาพของคนพลัดถิ่นและคนขายขบนั้นอยู่ในรูปแบบของแรงงานหญิงแบกหาม และคนงาน
รับจ้างในไร่ ผู้เขียนนำเสนอความลำบาก และการถูกกดขี่จากนายจ้าง ดังข้อความ

“ฉันได้งานในโรงปูนตีดินเขา จำต้องห่างเหินครอบครัวไปพักใหญ่ ฉันทำหน้าที่
แบกอิฐบล็อกคอนกรีตออกมาเรียงแถวในลานตาก งานชั่วคราว และมีสัญญาว่าจ้างเป็นทางการ”

(Srithong et al., 2020)

ส่วนในเรื่องสั้น “แค่หยิบยื่น” จากรวมเรื่องสั้น “เงาแรกและแสงสุดท้าย” ของ
ปองวุฒิ รุจิราคร เล่าเรื่องแรงงานที่ถูกกดขี่ค่าแรง ดังข้อความ

“ทว่าโชคชะตามักหยอกหลอมนุษย์ ตลอดเวลา งานที่เคยคิดว่าดีกลับแปรเป็นเลว เมื่อนายจ้างปฏิเสธไม่ยอมจ่ายค่าแรงให้ กลับส่งเพียงเศษเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ อ้างว่าอาหารและที่อยู่ซึ่งเธอใช้อยู่ ทุกวันนั้นเป็นส่วนหนึ่งของค่าจ้าง คนต่างด้าวอย่างเธอเรียกร้องอะไรมาได้ด้วยหรือ”

(Ruchirachakorn, 2014)

สอดคล้องกับเรื่อง “แมวไม่มีสัญชาติ” จากเรื่องไร้สัญชาติ และตัวละครอื่น ๆ: Stateless and Other Stories ของ บัญชา อ่อนดี ตัวละครแมวเป็นตัวละครที่ถูกประกอบสร้างให้ใช้ชีวิต การต่อสู้ การใช้แรงงาน ตั้งแต่การเริ่มต้นข้ามแดนมาเพื่อขายแรงงาน รับจ้างต่าง ๆ เช่น

“แมวเป็นลูกจ้างตัดยางอยู่ห้วยมาลัย 2 ปี ขยับเข้าไปอยู่บ้านใหม่พัฒนาปีครึ่ง แล้วจึงมาทำงานกับช่างไม้ช่างปูนที่หมู่บ้านมอสงะเทอเกือบปี ก่อนพี่สาวพาไปทำงานยังสังขละบุรีด้วย ช่วงเวลาห้าปี มีเงินเก็บหย่อนแสนบาทเล็กน้อย ผมรู้เรื่องแมวหมดเงินหย่อนแสนบาทเล็กน้อย เพื่อแลกกับการเดินทางไกล ครั้งยิ่งใหญ่ของชีวิต ด้วยการดิตรถสืบล้อขนปูนจากสังขละบุรีมาทำงานร้านอาหารตามสั่งบริเวณหน้าศาลากลาง หลังเก่าจังหวัดนนทบุรี คือครั้งที่สามของการไปเยี่ยมเธอ...”

(Ondee, 2020)

จากเรื่อง “แมวไม่มีสัญชาติ” ในรวมเรื่องสั้นไร้สัญชาติและตัวละครอื่น ๆ Ondee (2020) สะท้อนสภาพชีวิตของหญิงสาวพลัดถิ่นชาวมอญ ที่เข้ามาด้วยช่องทางธรรมชาติตามรอยต่อตะเข็บชายแดน การเข้าประเทศไทยสำหรับหญิงพลัดถิ่นผิดกฎหมายนั้นเป็นเรื่องที่ต้องแลกกับการถูกล่วงละเมิดและใช้ชีวิตเป็นเดิมพันในการข้ามแดน

อาชีพคนรับใช้หรือแม่บ้าน หนึ่งในอาชีพที่เป็นที่นิยมดังในเรื่องสั้น “ชั้นต่ำ” ของ ทรงวุฒิ อินเรือง ในรวมเรื่องสั้นชุดคนธรรมดาแห่งเทือกเขาบรรทัด นำเสนอแรงงานชาวลาวผ่านตัวละครเอก “อี่เปื่อย” ที่เข้ามาทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้านของนายตำรวจที่ทำคดีปราบปรามแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย อี่เปื่อยได้รับค่าจ้างราคาต่ำ ถูกนายจ้างข่มขืนและใช้เงินปิดปาก ดังข้อความ

“เริ่มแรกภรรยาของเขาไม่พอใจนัก ไม่รู้ว่าจ้างคนมาเพิ่มให้สิ้นเปลืองอีกทำไม แต่เมื่อรู้ราคาค่าแรงเธอ ก็หัวเราะออกมาเสียงดัง จ้างคนใช้ใหม่ที่เดียวสองคนค่าแรงยังน้อยกว่าคนใช้เชื้อชาติเดียวกับคนเก่าเสียอีก”

(Inruang, 2019)

และเรื่องสั้น “แค่หยิบยื่น” จากรวมเรื่องสั้นเงาแรกและแสงสุดท้าย ของ ปองวุฒิ รุจิระชาคร ได้สะท้อนคุณภาพชีวิตของแรงงานพลัดถิ่นผ่านตัวละครหญิงที่ถูกนายจ้างและนายหน้าซื้อตัวมาจากประเทศลาว “สอน” เป็นหญิงสาวชาวลาวที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในแรงงานต่างด้าว โดยนายจ้างคนแรก

ของเธอเอาเปรียบเธอเป็นอย่างมาก งานของสอน คือทำความสะอาดบ้านเป็นหลัก เธอต้องตื่นแต่ตีห้า ชักผ้า กวาดถูบ้าน ทั้งยังต้องช่วยจัดเตรียมเสื้อผ้าให้หลาน ๆ ของนายจ้างเพื่อไปโรงเรียน ทั้งหมดต้องเสร็จก่อนฟ้าสว่าง หลังจากนั้นก็ต้องช่วยงานในร้านตั้งแต่เช้าจรดค่ำ ดังข้อความ

“กลางวันงานไม่หนักมากนัก หากตอนช่วงเย็นก็หัวหมุน เพราะสมาชิกในบ้านกว่า เก้าชีวิตอยู่กันพร้อมหน้า มีแต่คนงานเพียงคนเดียว ซ้ำร้ายอาเจียวยกจุดดีเพียงอย่างเดียวเป็นข้ออ้างกด ค่าจ้าง”

(Ruchirachakorn, 2014)

อาชีพขายบริการ เป็นอาชีพหนึ่งที่คนพลัดถิ่นเพศหญิงถูกใช้เป็นเครื่องมือทำมาหากินของผู้ประกอบการในไทย ในเรื่องสั้น “แดดเช่าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ” เป็นเรื่องสั้นของ จเด็จ กำจรเดช นำเสนอแง่มุมหนึ่งของสตรีพลัดถิ่นซึ่งทำอาชีพขายบริการในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ที่พยายามทำทุกอย่างเพื่อปากท้อง ส่งเงินกลับบ้าน ท่ามกลางกระแสความอันตราย และถูกมือที่มองไม่เห็น ซึ่งหมายถึงผู้มีอิทธิพลควบคุมอยู่ ดังข้อความ

“แล้วความฝันของคุณ”

“เงิน ที่จริงมันไม่ใช่ ฉันอยากให้พ่อแม่มีกิน มีบ้าน อยากได้บัตรประชาชนให้ตัวเอง กับน้องชาย แต่ทุกอย่างที่ว่าต้องใช้เงิน ฉันก็เลยมีความฝันว่าอยากได้เงิน”

“คุณเป็นต่างด้าวหรือ ทำไมไม่พูดไทยชัด”

“พ่อแม่ฉันเป็นผู้ลี้ภัยสงครามชาวมอญ ฉันกับน้องชายเกิดในไทย เรียนหนังสือภาษาไทย พูดไทย แต่ไม่ใช่คนไทย เรามีสิทธิ์ได้บัตรประชาชน แต่มันต้องใช้เงิน”

(Kamjorndet, 2020a)

และผู้เขียนยังแสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิตของต่างด้าวถูกจำกัดบริเวณ และต้องอยู่ได้กรอบที่กำหนดไว้ ดังข้อความ

“ฉันเป็นของใครบางคนอยู่ ทำให้ฉันสามารถทำงานที่นี่ได้ ทั้งยังไม่สามารถไปไหนได้”

“เข้าใจแล้ว คุณมีเลี้ยวเลี้ยวไหม”

“จะว่างั้นก็ได้ แต่พวกมันร้ายกว่านั้น”

(Kamjorndet, 2020a)

อาชีวะเด็กเสิร์ฟหรืองานสถานบันเทิง ในเรื่อง “ดาวส่องเมือง” จากรวมเรื่องสั้นชุดสเปโรโซนาตา ท่วงทำนองแห่งความหวังของ รมณ กมลนาวิน ดาวส่องเมืองเป็นเรื่องสั้นที่เล่าเรื่องของครอบครัวของชาวเขากะเหรี่ยงไร้สัญชาติ วาลา พบความโหดร้ายในเมืองเมื่อต้องถูกหลอกมาเป็นผู้หญิงคาราโอเกะ เพื่อแลกกับเงินของนักท่องราตรีสูงวัย ดังข้อความ

“ขายนั่งโน้มน้าวตัวเข้าหากันแล้วกอดเกี้ยว เหมือนงูที่รัดพืดกันเพื่อผสมพันธุ์ พุดคุยกระซิบกระซาบข้างหู หัวเราะระริกกระรี้ตลอดเวลา เมื่อชายที่ยืมให้เธอเรียกแล้วยกแก้วเปล่าขึ้นเหนือโต๊ะ เธอรู้ทันทีว่าลูกค้าต้องการอะไร”

(Kamonnawin, 2021)

เช่นเดียวกับงานเรื่องโลกประหลาดในประวัติศาสตร์ของความเศร้า ของ ศิริวรรณ แก้วกาญจน์ พบว่า หญิงสาวพลัดถิ่นทำอาชีวะเด็กเสิร์ฟในร้านอาหารแถบตะเข็บชายแดน ดังข้อความ

“หากให้ฉันตาย ฉันว่าคุณต้องเป็นคนไทย ถูกไหม จู๋ ๆ หญิงสาวโตะข้าง ๆ ก็ทักทายผมเป็นภาษาไทย ผมหัวเราะ ก่อนบอกไปว่า ผมเป็นคนเขมร เขมรทำไมถึงพูดภาษาไทยล่ะ หากให้ตายผมว่าคุณต้องเป็นคนมอญ ถูกไหม ผมล้อเลียนประโยคของเธอ หญิงสาวหัวเราะ ก่อนบอกว่า เธอเป็นคนลาวหลวงพระบางหรือเวียงจันทน์ ผมนึกสนุก มะละແມ່”

(Kaewkan, 2012)

จากข้อความข้างต้นจะพบว่า หญิงสาวที่ปรากฏในข้อความนั้นมาทำงานในฝั่งไทยในฐานะลูกจ้างหรือเด็กเสิร์ฟในร้านเบียร์ พูดภาษาไทยไม่ชัดทำให้ตัวละครถูกล้อเลียน ภาษาที่หญิงสาวใช้เป็นเครื่องมือยืนยันชาติพันธุ์ว่าไม่ใช่คนไทยอีกด้วย

อาชีพนักแสดงหนังเอวี เป็นอาชีพที่พบในเรื่องสั้น “สเด็ก” จากรวมเรื่องสั้นชุด 24 ชั่วโมง ของ แพรพลอย วณิช ที่กล่าวถึง การถ่ายเอวี (AV) หมายถึง วิดีโอสำหรับผู้ใหญ่ ภาษาอังกฤษ คือ Adult Video อย่างเปิดเผย นักแสดงหนังเอวีแบบดั้งเดิมปกติไม่กล้าไปแสดงตัวในสถานที่สาธารณะ ส่วนใหญ่ทำงานแบบลักลอบ ในเรื่อง สเด็ก กล่าวถึง มียาบีเป็นนักแสดงหนังเอวีชื่อดังที่ทำงานในประเทศไทย มียาบีพยายามหาวิธีใหม่มาดึงดูดความสนใจของผู้คนในสังคม และมีค่านิยมว่า ยิ่งฉาวยิ่งดัง ดังข้อความ

“ไปวัดแล้วอ้อพรุปลงเพชบุรี ลงอินสตาแกรมให้แฟน ๆ ดูไง” ผู้จัดการว่า “สื่อจะได้เพล่า ๆ ชุดเรื่องเก่าๆ ที่เธอไปกินข้าวกับผู้ใหญ่ที่ต่างประเทศมาแฉงล่ะ” เธอตอบหุรี เงยหน้าพ่นควันสีเทาออกมาช้า ๆ “พี่สอนหนูเองไม่ใช่หรือ ยิ่งฉาวยิ่งดัง”

(Wanatch, 2019)

จากข้อความพบว่า ในสังคมไทยสมัยใหม่มีอาชีพนักแสดงหนังเอวีเกิดขึ้น อาชีพนี้มีการเปิดตัวในอินเทอร์เน็ต เช่น มีการลงเฟซบุ๊ก ลงอินสตาแกรม ให้คนทั่วโลกได้เห็นรูปลักษณ์และความเคลื่อนไหวของตน เพื่อดึงดูดความสนใจของแฟนคลับ และเพื่อสร้างชื่อเสียงให้แก่ตนเอง ไม่ว่าจะเป็นชื่อเสียงในด้านที่ดีหรือด้านไม่ดีก็ได้ ตัวละครมีสภาวะจิตใจที่เข้มแข็งมาก สามารถใช้ชีวิตโดยไม่เกรงกลัวสายตาของคนอื่นหรือคำวิจารณ์จากประชาชนในแง่ลบ ตลอดจนเพิกเฉยต่อข่าวหรือผลกระทบที่ตามมา

อาจกล่าวได้ว่า ประเด็นด้านอาชีพของตัวละครพลัดถิ่นและทำงานเป็นแรงงานข้ามชาตินั้น มีจุดเด่นคือ ในขณะที่เพศชายส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ลูกเรือ กร๊อดยาง ฯลฯ ขณะเดียวกันยังมีอาชีพอิสระที่มีการเปิดพื้นที่สาธารณะและได้รับการยอมรับในทางการค้า เช่น “คนขายโรตี่” ดังตัวอย่างในวรรณกรรมโรตี่โรฮิงยา (Rattanapimon, 2017) หรือในเรื่องเช้าอาทิตย์ที่แสนเศร้า จากรวมเรื่องสั้นชุดสเปโรโซนาตา (Kamonnawin, 2021) ส่วนอาชีพของเพศหญิงในเรื่องเล่าร่วมสมัย พบว่า อาชีพคือ รับจ้าง แม่บ้าน เด็กเสิร์ฟในสถานบันเทิง ขายบริการ อาชีพนักแสดงหนังเอวี หากเปรียบเทียบระหว่างเพศชายและเพศหญิงจะพบว่า อาชีพของเพศหญิงยังถูกใช้เป็นเครื่องมือสนองกามารมณ์ ประเวณี การค้าขายร่างกายผู้หญิงถูกจัดเป็นสินค้าทางเพศ เป็นสิ่งที่พบได้ในสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมแห่งปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ กล่าวคือเพศชายมีอำนาจทางการเงินในการซื้อสินค้าทางเพศ สถานภาพเพศชายจึงมีอำนาจเป็นผู้ซื้อ เพศหญิงกลายเป็นสินค้าหรือผู้ถูกซื้อ อาจกล่าวว่าการประกอบอาชีพสอดคล้องกับเพศสถานะ ดังตัวอย่าง เรื่อง “ดาวส่องเมือง” จากรวมเรื่องสั้นชุดสเปโรโซนาตา (Kamonnawin, 2021) “แมวไม่มีสัญชาติ” (Ondee, 2020) เป็นต้น

1.2 สถานภาพว่าด้วยเรื่องสิทธิด้านสังคมของสตรีพลัดถิ่น

1.2.1 การถูกกดขี่ในสถานภาพคนพลัดถิ่น

การถูกกดขี่ในสถานภาพคนพลัดถิ่น แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1) การทำร้ายร่างกาย หากพิจารณาคำว่า “ทำร้ายร่างกาย” ในทางกฎหมายหมายความว่า เป็นฐานความผิดอาญาที่ผู้กระทำทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่นนั้น (Royal Academy, 2014) ตรงกับคำว่า “Bodily Harm” มีการอธิบายความหมายของการทำร้ายร่างกายในทางกฎหมายอาญาไว้ว่า บาดแผลทางกาย ความเจ็บป่วย หรือการสูญเสียสมรรถภาพทางกายนั่นเอง ในเรื่อง “หนทางรอด” จากรวมเรื่องสั้นชุด สเปโรโซนาตา ท่วงทำนองแห่งความหวัง ของ รมณ กมลนาวัน เล่าเรื่องหญิงชาวพม่าที่ตัดสินใจมาเป็นแม่บ้านในฝั่งไทย โดยเข้ามาแบบผิดกฎหมายและถูกนายจ้างทำร้าย ดังข้อความ

“จนได้ยินเสียงสะอื้นของเด็กสาวถึงรู้สึกตัวน้ำตาเธอไหลจากขอบตาบูดโปนราว ก้อนน้ำรั่ว ตั้งจุมกบวมมีแผลปริเล็ก ๆ ริมฝีปากล่างห่อเลือด มีรอยเป็นแดงบวมขึ้นเล็กน้อยตั้งแต่ต้นแขนถึงข้อมือ”

(Kamonnawin, 2021)

การต่อสู้ของแรงงานพลัดถิ่นเกิดขึ้นทุกวินาทีบนคำต่อรองของนายจ้างว่าจะพาไปขึ้นทะเบียนแรงงาน ขณะทำงานเขียน ของ พชรพร ศุภผล เรื่อง “เพลงสรรเสริญจากใต้ดิน” ในรวมเรื่องสั้นลึงภูเขาและนกกะยางโง่ ๆ กล่าวถึงการถูกทำร้ายร่างกาย ดังข้อความ

“...แล้วก็เป๋นเจนาตาที่ต้องโชกเลือดในวันนั้น”

“มึงกำลังตบคน มึงกำลังตบคน”

“เจนาตาพื้พำแล้ววูบไป...”

(Suphaphon, 2020)

นอกจากนี้ยังพบว่า เรื่องสั้น “ลึงภูเขา” ผู้เขียนถ่ายทอดให้ตัวละครถูกทำร้ายดังข้อความ

“เขายกมือตบหน้าฉันเต็มแรง เลือดไหลออกมาจากจมูก แต่ก็หยุดทันทีเมื่อหลังมือปาดทิ้ง ฉันมีนงเง็กน้อย ยืนก้มนิ่ง ตาไม่กะพริบ...”

(Srithong et al., 2020)

และในเรื่องสั้น “สับสวิตช์” ของ องค์กร บรรจุน พบข้อความ

“ด้วยสีหน้าที่คล้ายกับเพิ่งถูกทำร้ายมาอย่างบอบช้ำ สายตาที่มองมายังฉันสลับกับก้มหน้านั่งชบอยู่หว่างเข่า น้ำตาอาบแก้ม และคำพูดของเขาก็มักแหบพร่า วกวน เสียงอื้อในลำคอของเขาที่ฉันไม่มีวันเข้าใจ ฉันรู้แต่ว่าเขาคงทุกข์”

(Bunjoon, 2017)

เช่นเดียวเรื่อง “ศพในแม่น้ำ” ของ รมณ กมลนาวิน ในข้อความ

“ชาผมเริ่มเกร็งสั่นไปด้วยความกลัว กลั่นใจชะงักหันมามองข้ามโขดหินจนเห็นร่างบวมฉุนดำ แล้วผมก็แทบช็อก ใบหน้าเด็กสาวคนหนึ่งฉายวาบขึ้นในหัว ผมร้องไห้โฮออกมาอย่างสุดจะกลั่น ทั้งหวาดกลัว ทั้งเสียใจ ร่างของ 'มู' เด็กสาวตากลมผมสั่นคนนั้น พูมเป็นเด็กสาวทางฝั่งพม่า เธอมาทำงานที่ร้านขายอาหารป่าของนายเลิศ ผู้กว้างขวางในแถบนี้”

(Kamonnawin, 2021)

2) การทำร้ายจิตใจ (Emotional Abuse) เป็นความรุนแรงและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรุนแรง เช่น การกระทำ คำพูด บาดแผลจากการถูกทำร้ายทางจิตใจฝังลึก ความรุนแรงดังกล่าวถือเป็นการกดขี่ข่มเหง ซึ่งพบในวรรณกรรมร่วมสมัย เช่น ข้อความในเรื่อง “สแต็ก” ของ แพรพลอย วนิช ดังข้อความ

“ฉันว่าเธอเหมือนเซอร์ลอร์ดนี่สแต็ก ที่ใช้เนื้อสะโพกเกรดต่ำกว่า Select เสรีพมา
บนจานใหญ่เทอะทะ แม้อร่อยและติดอันดับเนื้อขายดีแต่เกร่อ และไม่แพง...”

(Wanatch, 2019)

ข้อความดังกล่าวเป็นการเหยียดและต่อว่าตัวละครเอก ซึ่งเป็นนักแสดง แต่เป็นนางเอกหนังเอวีที่ร่างกายถูกใช้ให้เป็นประโยชน์ เธอขายร่างกายตนเองเหมือนสแต็ก ทุกคนมองเธอว่าเป็นอาหารราคาต่ำที่หลายคนจับต้องได้ นอกจากนี้ในเรื่อง “ชั้นต่ำ” ของ ทรงวุฒิ อินเริง พบว่า มีการเปรียบเทียบตัวละครกับหมา ดังข้อความ

“แต่พวกมันไม่เรื่องมาก กับข้าวที่เหลือแต่ละมื้อถึงจะกลายเป็นอาหารของพวกมันต่อ เขาเคยบอกกับภรรยาว่า พวกมันเหมือนเด็กวัด แต่ภรรยาก็กลับไปถึงหมาที่รอคน”

(Inruang, 2019)

นอกจากคำเปรียบเทียบที่ให้แรงงานข้ามชาติ เท่ากับ “หมา” แล้วนั้นยังพบข้อความ การเหยียดเพศ ล้อเลียน เช่น ใส่เดือน ดังข้อความ

“ผู้คนไม่อยากเรียกเงินดาว่าเงินดา ผู้คนแอบกระซิบกระซาบว่าเงินดาควรเป็นใส่เดือน”

(Suphaphon, 2020)

หรือในข้อความ

“ไปไหนก็ได้ ที่สำคัญ แรงงานจากเผ่าพันธุ์ของเราคือสิ่งจำเป็นที่ช่วยค้าเงินเมืองเอาไว้ ความเป็นลิงภูเขาเหมือนรอยประทับที่มีลักษณะเฉพาะ”

(Srithong et al, 2020)

ไม่ว่าจะเป็น “ไส้เดือน” “ลิง” “หมา” หรืออื่น ๆ ยังคงพบการเหยียดในเรื่องเล่าร่วมสมัยอย่างต่อเนื่องและเกิดขึ้นซ้ำ ๆ

1.2.2 การถูกกดขี่ในสถานภาพทางเพศ

ความรุนแรงที่เกิดจากความแตกต่างของบทบาททางเพศ (Gender-based Violence) เป็นผลหรืออาจจะเป็นผลให้เกิดการทำร้ายร่างกายทางเพศ หรือทางจิตใจก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่สตรีรวมทั้งการขู่เข็ญ คุกคาม กีดกันเสรีภาพทั้งในที่สาธารณะและที่ส่วนตัว (United Nations, 1993 cited in Wiphanarapai, 2011) ซึ่งการล่วงละเมิดหรือคุกคามทางเพศเป็นความรุนแรงทางเพศที่แสดงออกในรูปการแบ่งแยก กีดกัน โดยมีเรื่องเพศเป็นประเด็นหลัก และเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผู้ถูกระงับทั้งทางร่างกายและจิตใจ เกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ แม้แต่สถานที่ทำงาน โดยในวรรณกรรมร่วมสมัยพบตัวอย่างที่ชัดเจน เช่น การถูกล่วงละเมิดทางเพศ ในเรื่องเล่าร่วมสมัย โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานหญิง ผู้เขียนมักนำเสนอให้ถูกกดขี่ค่าแรงจากนายจ้าง และการถูกล่วงละเมิดทางเพศจากนายจ้างและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตั้งแต่การเดินทางอพยพมาจนถึงพื้นที่ของการทำงาน นักเขียนร่วมสมัยได้เล่าเรื่องของคนพลัดถิ่นในมิติของการถูกล่วงละเมิดทางเพศในทิศทางเดียวกัน ดังในเรื่องสั้นของ บัญชา อ่อนดี เรื่อง “แมวไม่มีสัญชาติ” ดังข้อความ

“ทหารหนุ่มนายหนึ่ง ทหารแก่นายหนึ่งจัดลำดับกันด้วยไม้สั้นไม้ยาว ทหารยินยอมให้เดินทางด้วยเท้าเลาะลัดตัดป่าดงเพื่อผ่านช่องทางธรรมชาติเข้าไปในหมู่บ้านห้วยมาลัยหลายครั้งหลายหน”
(Ondee, 2020)

และในข้อความ

“แมวถูกชายสามคนกระชากลากดึงเข้าไปในบ้านไม้หลังหนึ่งซึ่งเปิดไฟทิ้งไว้ คนหนึ่งใช้สายเข็มขัดรัดมือเธอ คนหนึ่งเริ่มปลดกางเกงกองกับพื้น อีกคนถอดเสื้อยัดอุดปากเธอ ข้อมือขวาของคนถอดเสื้ออุดปากมีแผลเป็นรอยฉกรรจ์ปรากฏอยู่ แมวตาถลน พยายามกรีดร้อง”
(Ondee, 2020)

ในเรื่องสั้นเรื่อง “แมวไม่มีสัญชาติ” พบว่า การถูกล่วงละเมิดทางเพศของเพศหญิงที่พบในกลุ่มแรงงานต่างด้าวเริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการข้ามแดน หากอาศัยช่องทางธรรมชาติก็จะมีกรเรียกเก็บเงิน หากไม่มีเงินจะต้องยินยอมให้เจ้าหน้าที่รัฐล่วงละเมิดทางเพศ หรือตกเป็นเครื่องมือให้กับผู้ชาย เพื่อใช้เป็นค่าตอบแทนในการผ่านแดนมาฝั่งไทยแทนการจ่ายเงิน สอดคล้องกับเรื่องเล่าของภาพยนตร์ เช่น เรื่อง “เปรมิกาป่าราบ” ของ Jarupongsa (2017) นำเสนอภาพการถูกกดขี่ของเพศหญิงว่า ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางเพศ โดยใช้หญิงสาวพลัดถิ่นซึ่งมาทำงานในร้านบริการ จุดจบของตัวละครนี้คือ ถูกฆาตกรรม จนต้องกลายเป็น

“ผี” เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้คนปลดปล่อยเธอจากตู้คาราโอเกะ ภาพยนตร์ดังกล่าวนำเสนออุปลักษณะผีผ่านตัวละครหญิง เช่นเดียวกับภาพยนตร์เรื่อง “ลัดดาแลนด์” ของ Sakdaphisit (2011) ซึ่งนำเสนอเรื่องราวของสาวใช้ชาวพม่าของบ้านหลังหนึ่งในหมู่บ้าน สาวใช้คนดังกล่าวถูกฆาตกรรมอย่างทารุณ คนร้ายสาदन้ากรดจนใบหน้าจนแหลกเหลวแล้วทุบตีเธอจนตายก่อนนำศพไปเก็บไว้ในตู้เย็น และข่าวก็เงียบหายไป จากการปรากฏของผีในภาพยนตร์เป็นกระบวนการสร้างความหมาย “ผี” แทนคนพลัดถิ่น หรือแรงงานข้ามชาติในเรื่องสถานภาพทางสังคม การสูญเสียสถานภาพของความเป็นมนุษย์นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการลดทอนความเป็นคนให้อยู่ในสถานะไร้ตัวตน หลบซ่อน ถูกกระทำ และไร้สิทธิ์ไร้เสียงนั่นเอง

2. การถูกข่มเหงทางเพศจากแรงงานชาติพันธุ์เดียวกัน

ประเด็นที่เป็นจุดเด่นอีกประการหนึ่ง คือ เพศสถานะที่เป็นเพศหญิงจะถูกกดขี่ตลอดเวลา โดยคนต่างชาติพันธุ์และคนชาติพันธุ์เดียวกัน ดังตัวอย่างในเรื่อง “เพลงสรรเสริญจากใต้เดิอนดิน” ดังข้อความ

“เพื่อนชายที่ตีสีหน้าร้างเกลียดเขาทุกเมื่อเชิ่ววันก็มลักเจนาตติชิตก้าแพง มือหนาใหญ่ดังทั้งกางเกงตัวนั้นให้หลุบต่ำลง หมายถึงสัมผัสบางสิ่งใต้ผืนผ้าของ “เธอ”

(Suphaphon, 2020)

ผู้เขียนใช้กลวิธีลดทอนความเป็นคนของเจนาถึงสองชั้น ประการแรก คือ ด้านเพศ ผู้เขียนให้ตัวละครเจนาเป็นบุคคลสองเพศ มีความกำกวมระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ประการที่สอง เจนาถูกกำหนดให้เป็นเด็กพร้าตั้งแต่แรกเกิด มีแม่เป็นบุคคลไร้สัญชาติ ส่งผลให้เป็นเด็กเถื่อน ในสายตาของชาวบ้านและคนในสังคม ความเถื่อนของเจนาเป็นตัวกำหนดชะตากรรมของเจนา ถูกทารุณกรรม ถูกล่วงละเมิดทางเพศ เจนาตัดสินใจใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา โดยฆ่าเกริกซึ่งเป็นคนข่มขืนเธอ ทำยที่สุดเธอติดคุกและคลอดลูกในคุก ความไม่เป็นธรรมต่อเจนาที่ถูกตัดสินและจบลงไม่เท่านั้นกโหะไทย ไม่มีใครมานั่งทวงคืนความเป็นธรรมเรื่องที่เจนาถูกข่มขืน ดังข้อความ

“ไม่มีใครเห็นใจฆาตกร ยิ่งฆาตกรที่แปลกแยกเช่นเจนาแล้ว ราวถูกต้องประหารซ้ำซ้อน”

(Suphaphon, 2020)

นอกจากนี้ในนวนิยาย “โลกประหลาดในประวัติศาสตร์ความเศร้า” กล่าวถึงผู้หญิงถูกละเมิดทางเพศโดยทหารพม่าและทหารจากชาติพันธุ์เดียวกัน ในระหว่างการอพยพเข้าประเทศไทย ดังข้อความ

“ระหว่างซ่อนตัวอยู่ในป่า พอได้เห็นทหารกลุ่มหนึ่งลากผู้หญิงที่เริ่มแตกเนื้อสาวกับเพื่อนร่วมหมู่บ้านของเธอเข้าไปในป่า”

(Kaewkan, 2012)

ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าเส้นทางการอพยพของคนพลัดถิ่นที่เข้ามาขายแรงงานเข้ามาทางตะเข็บชายแดนไทยพม่า ผู้หญิงเป็นเครื่องมือทางเพศของผู้ชายทำให้เกิดการกดขี่สองชั้น ได้แก่ การข่มเหงและการถูกข่มขืนหรือล่วงละเมิดทางเพศ ในนวนิยายปรากฏถ้อยคำที่แสดงชัดเจนว่าเพศหญิงเป็นเพศที่ถูกกระทำ ดังข้อความ

“คืนหนึ่งทหารพม่าใช้ปืนชี้มาที่ผู้หญิงกลุ่มหนึ่ง บังคับให้พวกเธอเดินเข้าไปในค่ายของพวกเขา สามวันต่อมาทั้งหมดพุงกันกลับมาอย่างคอกอย่างเจ็บ ๆ หลังจากทุกสิ่งทุกอย่างถูกปล้นชิงไปไม่เหลือแม้แต่ถ้อยคำสำหรับสื่อสาร”

(Kaewkan, 2012)

จะเห็นได้ว่าในระหว่างการเดินทางหลบหนี การถูกจับกุมของเหล่าผู้คนอพยพ บรรดาผู้หญิงจะต้องระมัดระวังตัวเป็นพิเศษ ในระหว่างการเดินทางต้องซ่อนตัวจากคนต่างชาติพันธุ์และชาติพันธุ์เดียวกัน โดยเฉพาะเพศชาย ซึ่งผู้หญิงไม่สามารถปกป้องตัวเองจากภัยเหล่านี้ได้ หากผู้หญิงเหล่านี้เป็นพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่งที่มีกฎหมายคุ้มครองว่าด้วยเรื่องการถูกละเมิดทางเพศ ย่อมจะมีการลงโทษผู้กระทำ ความผิด แต่ผู้หญิงเหล่านี้อยู่ระหว่างการเดินทาง ไม่มีความเป็นพลเมืองของชาติใด จึงไร้กฎหมายคุ้มครอง

จากตัวอย่างข้อความที่ยกมาในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าเพศหญิงในเรื่องเล่าร่วมสมัย มีจุดร่วมเดียวกันในเรื่องการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ในงานเขียนฉายภาพสะท้อนที่แสดงให้เห็นจุดยืนอย่างหนึ่งว่า แม้ว่าผู้หญิงจะมีความรู้ มีชาติพันธุ์ใด แต่ในสังคมปิตาธิปไตย ผู้หญิงก็ยังคงมีค่าเพียงเครื่องมือผลิตมนุษยชาติ เครื่องมือสนองกามารมณ์ ไร้อำนาจการต่อรองเรื่องเพศ ไม่เว้นแม้แต่ความรุนแรงที่เกิดจากชาติพันธุ์เดียวกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การข้ามแดนของผู้คนในกระแสโลกาภิวัตน์มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบทุนนิยม แรงงานจึงถูกกระบวนการทำให้คนกลายเป็นสินค้าที่มีชีวิต ถูกซื้อขาย ส่งต่อ และหมุนเวียนอย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดตลาดแรงงานของประเทศไทย กลายเป็นพื้นที่รองรับคนพลัดถิ่นแหล่งใหญ่ของอาเซียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Siriphon (2005) ที่นำเสนอให้เห็นความไม่สอดคล้องกันระหว่างนโยบายรัฐของไทยและพม่า จนทำให้แรงงานตกเป็นผู้พลัดถิ่น เกิดความไม่ลงตัวของชาติพันธุ์ในรัฐไท แรงงานเหล่านี้จึงมิได้ตกเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แต่ข้ามชาติมาเพื่อเป็นสินค้าประเภทหนึ่ง นั่นคือ “ค้าแรงงาน” ซึ่งเป็นแรงงานราคาถูกที่ไร้อำนาจการต่อรองในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

อนึ่ง แรงงานข้ามชาติเพศหญิงจำนวนไม่น้อยปรากฏในวรรณกรรมร่วมสมัย ช่วง พ.ศ. 2554 - 2564 ทั้งในเรื่องสั้น นวนิยาย รวมถึงภาพยนตร์ ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีพบว่า แรงงานเหล่านี้เป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์ในตลาดแรงงาน และเป็นคนพลัดถิ่นในท้ายที่สุด วรรณกรรมได้กล่าวถึงอาชีพของคนพลัดถิ่นเพศหญิงในทิศทางเดียวกัน เช่น เด็กเสิร์ฟ คนรับใช้ รับจ้างต่าง ๆ เป็นต้น ดังตัวอย่างในงานของ Kamjorndet (2013); Ondee (2020); Srithong et al. (2020) เป็นต้น จะเห็นได้ว่า นายจ้างให้ความนิยมนำแรงงานเพศหญิงไม่ต่างกับเพศชาย หากแต่ความต่างที่วรรณกรรมร่วมสมัยได้นำเสนอคือ การถูกกดขี่ (Pedagogy) แรงงานอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าปัจจุบันได้รณรงค์เรื่องศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ แต่ความไม่เท่าเทียมทางเพศเป็นปัญหาทางสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่มีมานานและยังเห็นอยู่ในสังคมไทย เรื่องเล่าร่วมสมัยได้เล่าเรื่องของคนพลัดถิ่นเพศหญิงในมิติของการไม่ได้รับความเป็นธรรม การถูกกดขี่ การถูกล่วงละเมิดทางเพศและความรุนแรงต่าง ๆ ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งการถูกกดขี่เหล่านี้มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านปิตาธิปไตย หรือชายเป็นใหญ่ ทั้งนี้ ปัจจัยดังกล่าวเป็นการอธิบายและให้เหตุผลถึงสภาพการครอบงำของเพศชาย และถือว่าเป็นผลมาจากความแตกต่างตามธรรมชาติระหว่างชายและหญิง (Rodsap, 2012) จากมิติของสังคมไทยที่ดำเนินภายใต้กรอบสังคมปิตาธิปไตย หรือชายเป็นใหญ่นั้น ให้ความหมายของเพศชายอยู่เหนือเพศหญิง โดย Rodphet (2018) ได้อธิบายถึงผู้หญิงที่ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้สังคมปิตาธิปไตยไว้ว่า “อำนาจปิตาธิปไตยมองว่าสถานภาพของผู้หญิงถูกควบคุมโดยผู้ชายที่มีอำนาจในการปกครองดินแดนว่าผู้หญิงควรเป็นอย่างไร ผู้หญิงต้องมีสถานะเป็นแม่และเมียที่ดี ผู้หญิงต้องมีลักษณะที่อ่อนหวาน อ่อนโยน และเก่งในเรื่องการดูแลบ้าน” แนวความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับเพศหญิงในเรื่องเล่าร่วมสมัยซึ่งปรากฏภาพของสังคมที่ผู้หญิงถูกกดขี่ ข่มเหง ละเมิดสิทธิเสรีภาพ ทำให้บทบาทของผู้หญิงนั้นด้อยกว่าผู้ชาย

เพศสถานะของแรงงานข้ามชาติในสังคมปิตาธิปไตยปรากฏการลดคุณค่า เหยียดหยาม และความรุนแรงทางเพศในวรรณกรรมร่วมสมัย ในเรื่องประเด็นความรุนแรงที่ถูกประกอบสร้างและปลูกฝังอยู่ในค่านิยมชายเป็นใหญ่ในไทยมาอย่างช้านาน และในวงการแรงงานก็เป็นแหล่งบ่มเพาะความรุนแรงภายในแนวคิดปิตาธิปไตย สถานภาพทางเพศของผู้หญิงเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สังคมปิตาธิปไตยสะท้อนอย่างชัดเจนในวรรณกรรมร่วมสมัย โดยสถานภาพทางเพศของคนพลัดถิ่นหญิงและชายไม่เท่าเทียมกัน ขณะที่ผู้พลัดถิ่นเพศชายถูกกดขี่ข่มเหงในระดับหนึ่ง แต่เพศหญิงกลับถูกกดขี่สองชั้น

ประเด็นด้านอาชีพของตัวละครแรงงานข้ามชาติ หรือคนพลัดถิ่นในเรื่องเล่าร่วมสมัย มีจุดเด่นคือ ในขณะที่เพศชายส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ลูกเรือ กร๊าดยาง ขณะเดียวกันยังมีอาชีพที่มีการเปิดพื้นที่สาธารณะและได้รับการยอมรับในทางการค้าอย่าง “คนขายโรตี่” ดังตัวอย่างในวรรณกรรมโรตี่โรฮิงยาของ Rattanapimon (2017) หรือในเรื่อง “เข้าอาทิตย์ที่แสนเศร้า” จากรวมเรื่องสั้นชุดสเปโรโซนาตา ของ Kamonnawin (2021) ในทางกลับกัน อาชีพของเพศหญิงในเรื่องเล่าร่วมสมัย พบว่า อาชีพคือ รับจ้าง แม่บ้าน เด็กเสิร์ฟในสถานบันเทิง ขายบริการ อาชีพนักแสดงหนังเอวี แม้ว่าเพศหญิงจะมีการประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง แต่ชะตากรรมของแรงงานหญิงยังถูกใช้เป็นเครื่องมือสนองกามารมณ์ของนายจ้าง ผู้หญิงจึงตกเป็น

สินค้าทางเพศ การขายร่างกาย ดังตัวอย่าง เรื่อง “ดาวส่องเมือง” จากรวมเรื่องสั้นชุดสเปโรโซนาตา ของ Kamonnawin (2021) รวมถึงภาพยนตร์ เรื่อง “เปรมิกาปาราบ” ของ Jarupongsa (2017) เป็นต้น

คนพลัดถิ่นหรือแรงงานข้ามชาติเพศชายจะถูกกดขี่ในฐานะคนพลัดถิ่น เช่น เหยียดทางชาติพันธุ์ กดค่าแรง ทารุณกรรม เป็นต้น ขณะที่คนพลัดถิ่นหญิงจะมีสถานภาพทางเพศด้อยกว่าชาย โดยการถูกกดขี่สองชั้น ได้แก่ ประการที่หนึ่ง คือ การถูกกดขี่ในฐานะที่เป็นคนพลัดถิ่น เช่น เหยียดทางชาติพันธุ์ การเหยียดหยาม ด้วยคำพูด เป็นต้น ประการที่สอง คือ การถูกกดขี่ในฐานะเพศหญิง เช่น การถูกละเมิดทางเพศ ถูกทำร้าย ถูกฆาตกรรม เป็นต้น ทั้งนี้ คนพลัดถิ่นหรือแรงงานข้ามชาติเพศหญิงจะถูกกดขี่โดยคนต่างชาติพันธุ์และคนในชาติพันธุ์เดียวกันอีกด้วย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคม ดังนั้นจึงมีการนำเสนอความหลากหลายทางความคิด แนวคิดของผู้แต่งได้สะท้อนเจตจำนงบางอย่าง จึงอาจมีส่วนแสดงความรู้สึก รวมถึงแนวคิดที่สะท้อนสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษามิติของสื่อ เช่น สารคดี ข่าว เพื่อเปรียบเทียบกับว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
2. ควรศึกษาวรรณกรรมของชาติอื่นเพื่อเปรียบเทียบแนวคิดด้านสังคม รวมไปถึงวาทกรรมต่าง ๆ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ในการให้แนวคิดและข้อเสนอแนะในการจัดทำบทความครั้งนี้ รวมถึงขอขอบคุณนักวิจัย นักวิชาการ และหน่วยงานเจ้าของวรรณกรรมที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้อย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- Bunjoon, O. (2017). *Bangphrai haeng sap champa lae rueang uen and other stories*. Bangkok: Preaw. [in Thai]
- Bunrat, K. (2017). *Situations and solutions stateless people in Thailand*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/article/news_599580 [in Thai]
- Charoensinolan, C. (2018). *Power unbound: Language, discourse, everyday life and the changing world*. Bangkok: Wi Phasa. [in Thai]
- Hall, S. (Ed.). (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: The Open University.

- Inruang, S. (2019). Chan tam. In K. Nirawan et al. (Eds.), *Khonthan* (pp. 102-137). Bangkok: Nakornmedia. [in Thai]
- Jarupongsa, S. (2017). *Premika pa rab*. Bangkok: Transformation Film. [in Thai]
- Jinaphan, T. (2014). *Narratives of marginalized people from different ethnicities in contemporary Thai literature 2002-2012* (Doctoral dissertation). University of the Thai Chamber of Commerce, Bangkok. [in Thai]
- Jinaphan, T. (2020). The art of roti—the space of Rohingyas: Roti and identity formation of Rohingya people in Thai short stories. *University of the Thai Chamber of Commerce Journal Humanities and Social Sciences*, 40(2), 163-181. [in Thai]
- Kaewkan, S. (2012). *A Weird world in the history of sadness*. Bangkok: Pajonphai. [in Thai]
- Kamjorndet, J. (2013). *Used man in secondhand country*. Bangkok: Way of Book. [in Thai]
- Kamjorndet, J. (2019). *Naksuep akhom*. Bangkok: Pajonphai. [in Thai]
- Kamjorndet, J. (2020a). *It is too hot this morning to sit sipping coffee in the sun*. Bangkok: Pajonphai. [in Thai]
- Kamjorndet, J. (2020b). *That night of the year of the tiger*. Bangkok: Pajonphai. [in Thai]
- Kamonnawin, R. (2021). *Spero sonata*. Bangkok: Samphao. [in Thai]
- Ondee, B. (2020). Maeow mai mi sanchat. In B. Ondee (Ed.), *Rai sanchat lae tualakhon uen uen in stateless and other stories* (pp. 68-88). Bangkok: Kledthai. [in Thai]
- Phongsiri, M., & Thongyu, M. (2013). Generic immigrant or diaspora?: Negotiation on self-defining of Thai diaspora in Thai society. *Journal of Mekong Societies*, 9(2), 1-24. [in Thai]
- Phuonsom, K. (2020). The power of women: The challenging power relations with patriarchy in the modern novel. *Journal of Man and Society*, 6(1), 43-61. [in Thai]
- Rattanapimon, S. (2017). *Ruam rueangsan sat (The animal)*. Bangkok: Khok Ma Himalaya. [in Thai]
- Rodphet, S. (2018). Women and patriarchy in uthis Haemamool's novels. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 14(1), 53-80. [in Thai]
- Rodsap, N. (2012). Patriarchy: The reflection of the inequality between male and female in Asian society. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University*, 4(2), 30-46. [in Thai]

- Royal Academy. (2014). *Physical harm*. Retrieved from <http://www.royin.go.th/dictionary>
[in Thai]
- Ruchirachakorn, P. (2014). *Ngao raek lae saeng sutthai*. Bangkok: Akkhara Banthoeng.
[in Thai]
- Sakdaphisit, S. (Director). (2011). *Laddaland* [Film]. Widescreen Film, GTH. [in Thai]
- Santasombat, Y. (2005). *Kan tham khwam khaochai phet sathana lae phet withi nai sangkhom Thai*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing House. [in Thai]
- Santasombat, Y. (2008). *Amnat phuenthi lae atta lak thang chattiphan kanmueang watthanatham khong rat chat nai sangkhom Thai* (power, space and ethnic identities: cultural politics of nation-state in Thai society). Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organisation). [in Thai]
- Siriphon, A. (2005). *Khon phlatthin kap kan klaipen sinkha prasopkan chiwit khong chumchon Thai Yai kap kan kha raengngan nai miti thang sangkhom watthanatham boriwen chaidan Thai Union of Burma*. Chiang Mai: The Thailand Research Fund. [in Thai]
- Srisuwan, A. (2016). *Ruam rueangsan chut rai ruedukan rahu om chan khon fao pratu*. Bangkok: Sommot. [in Thai]
- Srithong, W., Kamjorndet, J., & Poolsuk, S. (2020). *Ling phukhao lae nok kra yang ngo*. Bangkok: Nakornmedia. [in Thai]
- Suphaphon, P. (2020). *Song of praise from earthworms*. Pathum Thani: Nakorn Publishing House. [in Thai]
- Wanatch, P. (2019). *Ruam rueangsan nakkhian rangwan Kanokphong Songsomphan 24 chuamong*. Bangkok: Nakornmedia. [in Thai]
- Wiphanarapai, P. (2011). *Sexual harassment of women in the workplace* (Master's thesis). Kasetsart University, Bangkok. [in Thai]
- Yuangkaew, W. (2019). *Ruam rueangsan chut nai lok lao: In the world of narrative*. Bangkok: Phapphim. [in Thai]